

Мисливий В. А.

*Національний технічний
університет України
«Київський політехнічний
інститут», професор
кафедри публічного права,
д.ю.н., професор*

Myslyvy V. A.

*National Technical University
of Ukraine «Kyiv Polytechnic
Institute», Professor of the
Department of Public Law,
Doctor of Law, Professor*

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА У КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОМУ ВИМІРІ

Боротьба з корупцією в Україні, державі з перехідною економікою, залишається однією із складових реформ на шляху до цивілізованого європейського співтовариства. Проти корупції як глобальної загрози суспільству спрямовані низка конвенцій ООН, інші міжнародно-правові документи, національне законодавство, матеріали моніторинрів міжнародних організацій та інші заходи, серед яких особливе місце належить кримінальному праву.

Від початку дискусії щодо існування корупційних злочинів і до сьогодні державною владою, правоохоронними структурами, юридичною наукою та правозастосовною практикою здійснена, без перебільшення, значна робота щодо з'ясування цього феномену, його сутності у кримінально-правовому та інших вимірах. Проте термін «корупційні злочини», незважаючи на його широке використання, донедавна взагалі не вживався у вітчизняному кримінальному законодавстві [1, с. 126-130].

Посилення руху за європейським вектором дещо активізувало політико-правову діяльність у сфері антикорупційних заходів, що знайшло підтвердження у прийнятті Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року, а також внесення відповідних змін та доповнень до галузевого законодавства України [2]. Так, під проводом запобігання та протидії корупції чинний Кримінальний кодекс України (далі – КК України) у Розділі IX «Звільнення від кримінальної відповідальності» у примітці статті 45 «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям» нарешті отримав визначення корупційних злочинів, якими відповідно до КК України вважаються злочини, передбачені ч. 2 ст. 191, ч. 2 ст. 262, ч. 2 ст. 308, ч. 2 ст. 312, ч. 2 ст. 313, ч. 2 ст. 320, ч. 1 ст. 357, ч. 2 ст. 410, у випадку їх вчинення шляхом

зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 354, 364, 3641, 3652, 368-370 цього Кодексу [2].

Розгляд зазначених кримінально-правових норм показує, що вони знаходяться у різних розділах Особливої частини КК України, зокрема: ч. 2 ст. 191 (Розділ VI. Злочини проти власності); ч. 2 ст. 262 (Розділ IX. Злочини проти громадської безпеки); ст. 354, ч. 1 ст. 357 (Розділ XV. Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян); ч. 2 ст. 308, ч. 2 ст. 312, ч. 2 ст. 313, ч. 2 ст. 320 (Розділ XIII. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення); статті 364, 3641, 3652, 368-370 (Розділ XVII. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг); ч. 2 ст. 410 (Розділ XIX. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)).

При цьому законодавець не лише надав перелік злочинних посягань, що віднесені до категорії корупційних злочинів та передбачені Особливою частиною, а також вжив їх поняття у статтях 45, 46, 47, 48, 69, 74, 75, 79, 81, 82, 86, 87, 91 Загальної частини Кримінального кодексу України.

Отже, одним з важливих результатів зазначеного етапу у сфері антикорупційної політики можна вважати наступне: 1) імплементація поняття «корупційні злочини» в чинне кримінальне законодавство; 2) визначення переліку складів злочинів, які відносяться до корупційних; 3) визначення корупційних злочинів на базі злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; 4) визначення інших складів злочинів, що вважаються корупційними, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем; 5) врахування особливостей впливу вчинення корупційних злочинів на застосування заходів, пов'язаних із звільненням від кримінальної відповідальності, призначенням покарання та звільнення від нього.

Таким чином позиція криміналістів, які вважали вживання терміну «корупційні злочини» у кримінальному праві необґрунтованим, нарешті суттєво похитнулася. Проте слід враховувати, що останні далеко не завжди в сутності відкидали ідею визнання цих діянь, адже їх позиція ґрунтувалася на відсутності цього поняття у кримінальному законі, що можливо й сприяло його появі. Водночас, указані законодавчі новели дають підстави для постановки деяких інших питань, які мають кримінально-правове значення.

Виникає питання чому таке важливе ключове поняття, яке стосується корупційних злочинів, сформульовано у нормі Загальної частини КК

України, що регламентує «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям», оскільки в її змісті воно виглядає дещо штучним. У подібних випадках законодавча техніка передбачає такі поняття у нормах Особливої частини КК України (наприклад ст. 401 КК). Виходячи з цього, доцільно було б надати визначення корупційних злочинів у примітці статті 364 «Зловживання владою або службовим становищем», тобто у розділі, який обіймає левову частку «корупційних злочинів».

Визначаючи вказану категорію злочинів, законодавець вдався до формулювання «корупційні злочини», яке не можна вважати типовим для чинного кримінального законодавства. Так, поряд із класифікацією злочинів, залежно від ступеня тяжкості, що передбачена статтею 12 КК України, у назвах структурних розділів Особливої частини КК України використовуються термінологічні конструкції «злочини проти...» та «злочини у сфері...». І лише в одному з розділів вживається поняття «військові злочини» та ще в одному – термін «корисливі злочини» (ч. 2 ст. 59 КК України).

Поряд з цим слід визнати, що законодавець у кримінальному законі поки що не спромігся надати розвернуте поняття «корупційних злочинів», оскільки не випадково частина цих діянь, а саме передбачених ч. 2 ст. 191, ч. 2 ст. 262, ч. 2 ст. 308, ч. 2 ст. 312, ч. 2 ст. 313, ч. 2 ст. 320, ч. 1 ст. 357, ч. 2 ст. 410 КК України, вважається корупційними у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем. А отже певним чином їх можна віднести до «обмежено корупційних». У цьому контексті знаходить розуміння позиція, що подібний законодавчий підхід не враховує положення про те, що для верховенства права є важливими принципи правової визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування і не виключає довільного трактування у правозастосовній практиці та неминуче призводить до сваволі [3].

Отже, залишається очевидним, що лише злочини, передбачені статтями 364, 3641, 3652, 368-370 КК України, як діяння у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, фактично визнано корупційними. Відносно них особливих суперечок не точилося, адже за родовим об'єктом з усіх кримінально-правових норм вони за змістом залишаються найбільш близькими до складів злочинів з ознаками корупції.

Таким чином, поняття «корупційні злочини» в чинному кримінальному законодавстві як конвенційна правова категорія об'єднує у відповідну

групу в системі Особливої частини КК України діяння, які за сферою суспільних відносин, сегментом державного управління та місцевого самоврядування характеризують службові зловживання з використанням влади або службового становища та вчинюються всупереч інтересам служби спеціальним суб'єктом – посадовою/службовою особою.

Враховуючи сучасний стан кримінального законодавства, не можна визнати, що проблема протидії корупційним злочинам отримала в ньому остаточне вирішення. Загальний огляд тривалої дискусії щодо пошуку оптимальної моделі корупційних злочинів показує, що вченими вносилися пропозиції щодо більш значного сегмента корупційних діянь, зокрема серед злочинів проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина, злочинів у сфері господарської діяльності, злочинів проти правосуддя та інших, корупційна складова яких у соціальній, політичній, економічній, фінансовій, бюджетній, правоохоронній й інших сферах життєдіяльності суспільства є не менш небезпечною ніж та, що на сьогодні визначена кримінальним законом.

1. Melnyk M. I. *Koruptsiini zlochyny: sutnist i poniattia* / M. I. Melnyk // *Pravo Ukrainy*. – 2000. – № 11. – S. 126–130.
2. *Pro Natsionalne antykoruptsiine biuro Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 14.10.2014 r. № 1698-VII iz zminamy, vnesenymy zghidno iz Zakonom vid 28.12.2014 № 77-VIII // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. – 2014. – № 47. – st. 2051.
3. *Zauvazhennia do proektu Zakonu Ukrainy «Pro Natsionalne antykoruptsiine biuro Ukrainy» (reiestr. № 5085) [Elektronnyi resurs]*. – *Rezhym dostupu* : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52186.

Мисливий В.А. Антикорупційна політика у кримінально-правовому вимірі

Боротьба з корупцією в Україні, державі з перехідною економікою, залишається однією із складових реформ на шляху до цивілізованого європейського співтовариства. Проти корупції як глобальної загрози суспільству спрямовані низка конвенцій ООН, інші міжнародно-правові документи, національне законодавство, матеріали моніторингу міжнародних організацій та інші заходи, серед яких особливе місце належить кримінальному праву.

Одним з важливих результатів зазначеного етапу у сфері антикорупційної політики можна вважати наступне: 1) імплементація поняття «корупційні злочини» в чинне кримінальне законодавство; 2) визначення переліку складів злочинів, які відносяться до корупційних; 3) визначення корупційних злочинів на базі злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Враховуючи сучасний стан кримінального законодавства, не можна визнати, що проблема протидії корупційним злочинам отримала в ньому остаточне вирішення. Загальний огляд тривалої дискусії щодо пошуку оптимальної моделі корупційних злочинів показує, що вченими вносилися пропозиції щодо більш значного сегмента корупційних діянь, зокрема серед злочинів проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина, злочинів у сфері господарської діяльності, злочинів проти правосуддя та інших, корупційна складова яких у соціальній, політичній, економічній, фінансовій, бюджетній, правоохоронній й інших сферах життєдіяльності суспільства є не менш небезпечною ніж та, що на сьогодні визначена кримінальним законом.

Мыслывый В.А. Антикоррупционная политика в уголовно-правовом измерении

Борьба с коррупцией в Украине, государстве с переходной экономикой, остается одной из составляющих реформ на пути к цивилизованному европейскому сообществу. Против коррупции как глобальной угрозы обществу направлены ряд конвенций ООН, другие международно-правовые документы, национальное законодательство, материалы мониторингов международных организаций и другие мероприятия, среди которых особое место принадлежит уголовному праву.

Одним из важных результатов указанного этапа в сфере антикоррупционной политики можно считать следующее: 1) имплементация понятие «коррупционные преступления» в действующее уголовное законодательство; 2) определение перечня составов преступлений, относящихся к коррупционным; 3) определение коррупционных преступлений на базе преступлений в сфере служебной деятельности и профессиональной деятельности, связанной с предоставлением публичных услуг.

Учитывая современное состояние уголовного законодательства, нельзя признать, что проблема противодействия коррупционным преступлениям получила в нем окончательное решение. Общий обзор длительной дискуссии по поиску оптимальной модели коррупционных преступлений показывает, что учеными вносились предложения по более значительного сегмента коррупционных деяний, в том числе среди преступлений против избирательных, трудовых и других личных прав и свобод человека и гражданина, преступлений в сфере хозяйственной деятельности, преступлений против правосудия и других, коррупционная составляющая которых в социальной, политической, экономической, финансовой, бюджетной, правоохранительной и других сферах жизнедеятельности общества не менее опасной, чем та, что сегодня определенная уголовным законом.

Myslyvy V.A. Anti-corruption policy in the criminal law dimension

Fighting corruption in Ukraine, the state transition, remains one of the components of reform towards a civilized European Community. Against corruption as a global threat to society directed a number of UN conventions and other international legal

instruments, national legislation materials monitoring international organizations and other activities, among which a special place belongs to criminal law.

One of the important results of that stage in the anti-corruption policy are as follows: 1) implementation of the concept of «corruption offenses» in the current criminal law; 2) determining the list of crimes relating to corruption; 3) the definition of corruption offenses based crimes in the area of performance and professional activities related to the provision of public services.

Given the current state of the criminal law can not be considered that the issue of combating corruption crimes was in its final decision. Overview lengthy discussions to find an optimal model of corruption crimes shows that scientists have been made proposals for a significant segment of corruption, including among crimes against the election, labor and other personal rights and freedoms of man and citizen, crimes in economic activity, crimes against justice and others where corruption component in the social, political, economic, financial, fiscal, legal and other spheres of society is no less dangerous than the one currently defined criminal law.